

EBRIS

We know
books

MIRCEA ELIADE

INDIA
ȘANTIER

Ediție îngrijită
de
Liviu Bordaș

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

Lumea neștiută a Indiei lui Eliade	5
Notă asupra ediției	73

INDIA

Prefață la ediția a doua	85
Ceylon	91
Pelerinaj la Rameshwaram	97
Găzduire în Madura	100
Madras	104
110 ^o Fahrenheit, ciclon direcție S.V.	108
Benares	113
Kumbh-Mela la Allahabad	119
Amritsar și templul de aur	126
Jaipur	133
În Rajputana	141
Crocodili (dintr-un jurnal de vânătoare, 1931)	147
Jurnal himalayan 1929	153
Vilegiatură la Darjeeling	158
Pe „Colina Tigrului“	163
Funeralii la Lebong	167
Într-o mănăstire Zok-chen-pa	172
Când vine <i>monsoon</i> -ul	177
De la Delhi la Hardwar	183
Hardwar	188
Rishikesh	194
Swarga-ashram	199

Viața ermiților în Swarga-ashram.....	204
Peșterile din Brahmapuri.....	209
Cobra neagră.....	214
Leproșii	219
La granița Afganistanului (fragmente).....	223
La Shantiniketan	233
Vorbește Rabindranath Tagore	240
Vorbește Shrimati Devi.....	246
Durga, zeița orgiilor.....	249
De vorbă cu un naționalist indian	254

ȘANTIER

Prezentarea unui roman indirect.....	263
Caietul I	267
Caietul II.....	309
Intermezzo.....	365
Caietul III	379
Referințe critice.....	447
Index nominum	477
Index locorum.....	485

Lumea neștiută a Indiei lui Eliade

1. Necunoscuta Indie

Despre Mircea Eliade se scrie de aproape un secol. Au început să i se consacre articole în 1925, când, din cei 18 ani pe care-i avea, patru îi trăise ca autor publicat. Mai ales în ultimele trei decenii scurse de la moartea lui s-a scris imens, atât în România, cât și în restul lumii. Timpul a fost mai mult decât suficient ca să se spună despre el fie aproape totul, fie aproape nimic. Și iată aici încă un text dedicat lui. Spre plictiseala unora și disperarea altora, care l-ar dori îngropat în uitare, în oprobriu sau măcar în maculatură. Nu lor le este adresat, ci aceloră – din fericire, mai numeroși și mai semnificativi – care cred că opera lui are ceva important de spus și omului de azi și celui de mâine.

Eliade este încă trecut recent și, mai ales, „trecut practic“. Astăzi, neînțelegerile asupra lui și asupra operei sale sunt, prin urmare, mai mari decât atunci când el era prezent, chiar mai mari decât atunci când era doar viitor. Politica, atât în sensul ei larg (în virtutea căruia s-a scris împotriva-i încă de la 1925), cât și în sensul restrâns (în care a fost luat ostatic mai apoi), a constituit cel mai roditor teren al neînțelegerilor.

Preocupările lui intelectuale au dat însă naștere la neînțelegeri la fel de mari, care își au cauza nu în pasionalitatea partinică inerentă omului din toate timpurile, ci în însăși natura acestor preocupări. Mai precis, în accesibilitatea pe care natura lor o permitea contemporanilor săi interbelici și postbelici. Atât Orientul

îndeprătat, cât și lumea religiilor non-abrahamice au reprezentat spații puțin sau prost vizitate de către media intelectualilor sud-est europeni. E surprinzător cât de adevărată este această afirmație și azi, în epoca turismului intelectual de masă.

Cu vreo două decenii în urmă ne-am apucat să culegem toate perlele întâlnite în legătură cu India lui Eliade, de la începuturi până în prezent, în vederea redactării unei *corrigenda* pentru ghidul turistic al hermeneutului recent. Altfel spus, pentru a ajuta o mai bună înțelegere a scrierilor lui indiene prin simpla ilustrare a felului cum *nu* trebuie ele înțelese. De atunci am adunat mereu și, pe măsură ce timpul trece, recolta crește. Pentru a nu nedreptăți timpurile noastre, trebuie totuși spus că abundența neînțelegerilor e direct proporțională cu orizontala înțelegerii operei lui Eliade și invers proporțională cu verticala ei.

Introducerea unei cărți nu este locul unde o asemenea problemă să-și poată găsi rezolvarea. Dar e locul potrivit pentru a se începe prin enunțarea ei. Cu atât mai mult cu cât e vorba de o ediție care și-a propus să fie, dacă nu „perfectă“, cel puțin cea mai bună de până acum. (În sprijinul acestei lipse de modestie, se cuvine adăugat că edițiile precedente nu fac deloc dificil un astfel de obiectiv.) Enunțarea problemei ne lasă obligația de a încerca, în altă parte, soluționarea ei. Cele ce urmează ambiționează nu o soluție, ci o redimensionare a problemei.

Primul titlu al cărții pe care doctorandul român la Calcutta voia s-o consacre experienței sale pe subcontinent era *Necunoscuta Indie*. Exista, așadar, de la bun început percepția unei carențe de cunoaștere și înțelegere în privința acestui subiect. Dar, pentru Eliade, atunci, era vorba de India „indiană“, nu de cea britanică: India vechilor tradiții autohtone și noua Indie naționalistă care izbucnea în istorie. Oarecum paradoxal, acea Indie este mai cunoscută astăzi, în timp ce India britanică se scufundă tot mai mult în istorie și în studiile academice (și ele tot mai *post-colonial*). În special, mica lume anglo-indiană a devenit – în pofida literaturii lui Kipling – o mare necunoscută. Interesul pe care l-a trezit în ultima vreme și încercările de a salva ce se mai poate salva din

memoria ei nu fac decât să arate acest lucru în deplinătatea lui. Vechea „Indie necunoscută“ a lui Eliade – parcă mai revanșardă, după 1991 decât după 1947, față de trecutul ei subaltern – și-a dat cu succes silința să-i reducă până la insignifiant nu doar existența, ci și amintirea.

Aceste două Indii conflictuale se regăsesc aici, în anii 1928-1931, față în față, pe baricade chiar. Și nu doar în *micro*, în aproape fiecare pagină scrisă de Eliade asupra Indiei, ci și în *macro*, în însăși concepția celor două cărți în care experiența ei a fost întrupată. Dacă *India* e consacrată preponderent Indiei „indigene“, în aproape toată întinderea ei, *Șantier* reflectă cu precădere viața anglo-indiană concentrată în vechea capitală a Indiei britanice.

2. *In minimis maxima*

Așadar, în ce măsură și cum poate fi înțeleasă astăzi India lui Eliade? Nu vom repeta lucrurile știute și nici nu vom încerca, cum s-a făcut adesea, povestirea celor două cărți. Ne scutește de aceasta și faptul că am întreprins deja, în altă parte, reconstrucția amănunțită – pe cât de amănunțit o permit izvoarele – a parcursului indian.²

Redimensionarea problemei mai sus pomenite se poate face în mod firesc prin cartografierea ei; adică prin identificarea, clasarea și marcarea tuturor acelor *loci* ai Indiei lui Eliade pasibili de a naște neînțelegeri sau proaste înțelegeri. Această operație presupune trei pași principali. În primul rând, îndreptarea tuturor greșelilor, scăpărilor sau aproximărilor din textul lui Eliade. O parte dintre acestea – cele accidentale și superficiale – sunt îndreptate în însuși procesul editării textului, restul primindu-și atenția cuvenită în glose. În al doilea rând, completarea – tot prin glose – a datelor parțiale, acolo unde incompletitudinea poate produce ambiguitate.

Al treilea și cel mai important pas privește contextualizarea a tot ceea ce nu poate fi bine înțeles fără context. În cărți precum acestea, dedicate unei lumi atât de îndepărtate – nu doar spațial și cultural, ci, acum, și temporal –, aproape totul reclamă contextul.

Însă nicio ediție, chiar printr-un foarte abundent aparat de note, nu poate spera să ofere întregul context, căci acesta ar covârși însuși textul. Ea e nevoită să se limiteze la acel context ce nu poate fi găsit ușor, confortabil, în dicționare, enciclopedii și ghiduri. Lăsând, așadar, la o parte tot ceea ce ar transforma aparatul critic într-un tratat de geografie sau istorie – ori, și mai rău, într-un ghid turistic –, ea trebuie să acorde atenție acelor locuri, persoane și întâmplări care nu pot fi reperate în acestea. Tocmai ele reprezintă ceea ce este mai specific experienței directe a unui european într-o lume precum cea a Indiei. Ele dau interesul și savoarea pe care le are pentru noi India lui Eliade, în raport cu Indiile atâtor alți autori.

Majoritatea acestor contexte – unele mai mici, altele mai mari în raport cu constructul pe care-l numim „istorie“ – au nevoie de adevărate expediții exploratorii pentru a putea fi luminate, fie și numai parțial. După cum se știe din vechime, natura își dă măsura maximă în cele mai mici ale ei. În temeuri filosofice comune atât Indiei antice, cât și lumii globale post-contemporane, observația e valabilă nu doar pentru viața guvernată de natură, ci și pentru cea trăită în istorie. Detaliile microscopice ale Indiei lui Eliade dezvăluie vieți foarte complexe și structuri extrem de elaborate.

Este o Indie de locuri, persoane și întâmplări – în ordinea crescătoare a fragilității memoriei lor – ale căror amprente, uneori pur accidentale, alteori deja șterse, trebuie recuperate din izvoare mărunte și eterogene. Majoritatea întâmplărilor s-au păstrat doar în jurnalele lui Eliade și în amintirea protagoniștilor sau a urmașilor lor. Prea puține au lăsat vagi urme documentare. La fel ca întâmplările, cei mai mulți oameni, ale căror vieți au trecut pe sub radarul istoriei, pot fi regăsiți doar în documente de stare civilă și administrative. Deși mai durabile, locurile au suferit schimbări, prefaceri și chiar distrugereri, de sub care nu e ușor să recuperezi fața lor cunoscută de Eliade și de contemporanii lui. Cele mai importante, pentru ei, n-au fost captate fotografic (ori cinematic) sau, dacă au fost, captările au rămas în arhive personale, a căror supraviețuire prin intemperiiile istoriei e incertă și chiar improbabilă.

Formatul prezentei ediții nu include, din nefericire, un aparat de note, în care și-ar fi găsit locul îndreptările, completările, contextualizările.³ De aceea, sarcina se cuvine preluată, fie și într-o manieră sintetică, de către introducere. Obiectul ei îl va constitui așadar, în cele ce urmează, suma chestiunilor care necesită o cercetare a izvoarelor (primare și secundare), și nu doar o identificare cu ajutorul lucrărilor de referință.

3. India lui Eliade

În listele operelor sale, ce decorează contrapagina de titlu a cărților următoare, *India* apare cu mențiunea „Carnet de drum“, iar *Șantier*, fără subtitlu, cu precizarea „Jurnal intim“.⁴ Ambele formule contrazic într-o anumită măsură prefețele celor două cărți, încă o dovadă că negările și distanțările teoretice sunt cochetăriile unui autor pe deplin conștient de valoarea, chiar neortodoxă, a scrisului său. E vorba de două modalități diaristice, carnetul de drum fiind un jurnal de călătorie, iar jurnalul intim un carnet al raportării eului la sine și la lume. Evocarea explicită a experienței personale care stă la temelia celor două opere era menită să le distingă de literatura ficțională, subliniindu-le autenticitatea. Micul volum *Într-o mânăstire din Himalaya* (1933), depășit dar nu absorbit de *India*, nu-și va găsi locul în pomelnicul operelor. Experiența nu trebuia să încline într-o direcție de care Eliade, după ce-o exploatasese intens, se va detașa cu oarecare jenă. Ne putem întreba chiar dacă modul în care a fost arhitecturat *Șantierul* nu era menit, printre altele, să reechilibreze imaginea Indiei sale.

Anunțată de editura Cugetarea în martie 1934, *India* a apărut la 14 iunie.⁵ După numai două luni ieșea un nou tiraj,⁶ iar în decembrie 1935, ediția a doua.⁷ Cartea nu include însă toate articolele lui Eliade despre experiența sa pe subcontinent. Orice selecție urmărește, în mod activ sau pasiv, un obiectiv. Este un prim atentat împotriva autenticității. Un al doilea atentat îl reprezintă structura necronologică a volumului. Reorganizarea episoadelor, făcută și ea cu un scop, presupus tematic, oferă o imagine construită

EBDIS

We know
books

MIRCEA ELIADE

Maitreyi

Studiu introductiv de Sorin Alexandrescu

Referințe critice de Gabriel Badea

Fișă biobibliografică de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Maitreyi, dincolo de timp</i> (studiu introductiv de Sorin Alexandrescu)	7
<i>Referințe critice</i>	22
<i>Fișă biobibliografică</i>	54
<i>Notă asupra ediției</i>	61
<i>Maitreyi</i>	63

I

Am șovăit atâta în fața acestui caiet, pentru că n-am izbutit să aflu încă ziua precisă când am întâlnit-o pe Maitreyi. În însemnările mele din acel an n-am găsit nimic. Numele ei apare acolo mult mai târziu, după ce am ieșit din sanatoriu și a trebuit să mă mut în casa inginerului Narendra Sen, în cartierul Bhowanipore. Dar aceasta s-a întâmplat în 1929, iar eu întâlnisem pe Maitreyi cu cel puțin zece luni mai înainte. Și dacă sufăr oarecum începând această povestire, e tocmai pentru că nu știu cum să evoc figura ei de-atunci și nu pot retrăi aievea mirarea mea, nesiguranța și tulburarea celor dintâi întâlniri.

Îmi amintesc foarte vag că, văzând-o o dată în mașină, așteptând în fața lui „Oxford Book Stationary“ – în timp ce eu și tatăl ei, inginerul, alegeam cărți pentru vacanțele de Crăciun –, am avut o ciudată tresărire, urmată de un foarte surprinzător dispreț. Mi se părea urâtă, cu ochii ei prea mari și prea negri, cu buzele cărnoase și răsfrânte, cu sânii puternici, de fecioară bengaleză crescută prea plin, ca un fruct trecut în copt. Când i-am fost prezentat și și-a adus palmele la frunte, să mă salute, i-am văzut deodată brațul întreg gol și m-a lovit culoarea pielii; mată, brună, de un brun nemaîntâlnit până atunci, s-ar fi spus, de lut și de ceară. Pe atunci locuiam încă în Wallesley Street, la Ripon Mansion, și vecinul meu de cameră era Harold Carr, impieगत la „Army and Navy Stores“, a cărui tovărășie o cultivam, pentru că avea o sumă de familii prietene în Calcutta, unde îmi petreceam

și eu serile și cu ale căror fete ieșeam săptămânal la dancieruri. Acestui Harold încercai să-i descriu – mai mult pentru lămurirea mea decât a lui – brațul gol al Maitreyiei și straniul acelui galben întunecat atât de tulburător, atât de puțin feminin, de parcă ar fi fost mai mult al unei zeițe sau al unei cadre decât al unei indiene.

Harold se bărbiera în oglinda cu picior de pe măsuța lui. Văd și acum scena: ceștile cu ceai, pijamaua lui *mauve* mânjită cu cremă de ghetete (a bătut sângeros pe *boy* pentru întâmplarea aceasta, deși o murdărise chiar el, când se întorsese într-o noapte, beat, de la balul Y. M. C. A.), niște gologani de nichel pe patul desfăcut și eu încercând zadarnic să-mi desfund pipa cu un sul de hârtie, pe care îl răsuceam până ce se subția ca un chibrit.

– Nu zău, Allan, cum de-ți poate plăcea ție o bengaleză? Sunt dezgustătoare. M-am născut aici, în India, și le cunosc mai bine decât tine. Sunt murdare, crede-mă. Și apoi, nu e nimic de făcut, nici dragoste. Fata aceea n-are să-ți întindă niciodată mâna...

Ascultam toate acestea cu o nespusă desfătare, deși Harold nu înțelesese nimic din cele ce îi spusese eu și credea că, dacă vorbesc de brațul unei fete, mă și gândesc la dragoste. Dar e ciudat cât de mult îmi place să aud vorbindu-se de rău de cei pe care îi iubesc sau de care mă simt aproape, sau care îmi sunt prieteni. Când iubesc cu adevărat pe cineva, îmi place să ascult lumea bârfindu-l; asta îmi verifică oarecum anumite procese obscure ale conștiinței mele, pe care nu le pricep și de care nu-mi place să-mi aduc aminte. S-ar spune că, paralel cu pasiunea sau interesul meu sincer față de cineva, crește și o pasiune vrăjmașă, care cere suprimarea, alterarea, detronarea celei dintâi. Nu știu. Dar surprinzându-mă plăcut impresionat de critica idioată pe care Harold – prost și fanatic ca orice eurasian – o făcea femeilor bengaleze, mi-am dat îndată seama că ceva mai adânc leagă încă amintirea Maitreyiei de gândurile sau dorurile mele. Lucrul acesta m-a amuzat și m-a tulburat totdeodată. Am trecut în odaia mea, încercând automat să-mi desfund pipa. Nu știu ce-am mai făcut după aceea, pentru că întâmplarea nu se află notată în jurnalul meu de-atunci,

și nu mi-am adus aminte de ea decât cu prilejul coroniței de iasomie, a cărei poveste am s-o scriu eu mai departe, în acest caiet.

Mă aflu, atunci, la începutul carierei mele în India. Venisem cu o sumă de superstiții, eram membru în „Rotary-Club“, foarte mândru de cetățenia și descendența mea continentală, citeam mult despre fizica matematică (deși în adolescență visasem să mă fac misionar) și scriam aproape zilnic în jurnal. După ce am predat reprezentanța locală a uzinelor „Noel and Noel“ și fusesem angajat pentru desen tehnic la noua societate de canalizare a deltei, am cunoscut mai de aproape pe Narendra Sen (care de pe atunci încă era foarte cunoscut și respectat în Calcutta, fiind cel dintâi inginer laureat din Edinburgh), și viața mea a început să se schimbe. Câștigam mai puțin acum, dar îmi plăcea munca. Nu eram nevoit să mă coc în birourile din Clive Street, să semnez și să descifrez hârtii, și să mă îmbăt în fiecare seară de vară ca să mă feresc de neurastenie. Eram plecat la fiecare două-trei săptămâni, aveam inițiativa lucrărilor din Tamluk și creștea inima în mine când vedeam construcția înălțându-se de câte ori trebuia să vin de la centru și să lucrez pe teren.

Lunile acelea au fost, într-adevăr, fericite pentru mine, căci plecam în zori cu expresul Howrah-Madras și ajungeam înainte de prânz pe șantier. Mi-au plăcut întotdeauna călătoriile în colonii. În India, cele în clasa I sunt chiar o adevărată vacanță. Gara o simțeam prietenă de câte ori coboram din taxi și alergam vioi pe peron, cu casca maron trasă bine pe ochi, cu servitorul după mine, cu cinci reviste ilustrate [la] subsuoară și două cutii de tutun „Capstan“ în mâini (căci fumam mult la Tamluk și, de câte ori treceam prin fața tutungeriei din Howrah, mi se părea că nu cum-părasem destul „Capstan“, iar amintirea unei nopți fără tutun de pipă, silit să fumez mahoarca lucrătorilor, mă înfiora). Nu intram niciodată în vorbă cu vecinii mei de compartiment, nu-mi plăceau acei *bara-sahib* cu studii mediocre la Oxford, nici tinerii cu romane polițiste în buzunare, nici indienii bogați, care învățaseră să călătorească în clasa I, dar încă nu învățaseră cum să-și poarte vestonul și cum să se scobească în dinți. Priveam pe fereastră

câmpiile Bengalului – niciodată cântate, niciodată plânse – și rămâneam apoi mut față de mine, fără să-mi spun nimic, fără să-mi cer nimic.

Pe șantier eram singurul stăpân, pentru că eram singurul alb. Cei câțiva eurasieni, care supravegheau lucrările aproape de pod, nu se bucurau de același prestigiu; veneau la lucru în clasa [a] III-a, îmbrăcați în obișnuitele costume kaki – pantaloni scurți și bluze cu buzunare largi la piept –, și înjurau lucrătorii într-o hindustani fără greș. Perfectiunea aceasta în limbaj și bogăția vocabularului de insulte îi coborau în ochii lucrătorilor. Eu, dimpotrivă, vorbeam prost și fără accent, și asta le impunea, căci dovedea originea mea străină, superioritatea mea. De altfel, îmi plăcea mult să stau cu ei de vorbă, serile, înainte de a mă retrage în cort, ca să scriu și să fumez ultima pipă, pe gânduri. Iubeam bucata aceasta de pământ aproape de mare, câmpia aceasta plină de șerpi și dezolată, în care palmierii erau rari și tufele parfumate. Iubeam diminețile, înainte de răsăritul zorilor, când tăcerea mă făcea să chiui de bucurie; o singurătate aproape umană, pe acest câmp atât de verde și atât de părăsit, așteptându-și călătorul sub cel mai frumos cer care mi-a fost dat să-l văd vreodată.

Mi se păreau zilele de șantier adevărate vacanțe. Lucram cu poftă, porunceam în dreapta și stânga plin de voie bună și, dacă aș fi avut un singur tovarăș inteligent pe acolo, sunt sigur că i-aș fi spus lucruri minunate.

S-a întâmplat să întâlnesc pe Lucien Metz chiar într-una din zilele când mă întorceam – ars de soare și cu o poftă nebună de mâncare – de la Tamluk. L-am întâlnit pe peron, în timp ce așteptam ca servitorul să-mi găsească un taxi (venise tocmai expresul de Bombay și era o afluență neobișnuită). Pe Lucien îl cunoscusem cu doi ani mai înainte, la Aden, când eu mă coborâsem acolo pentru câteva ceasuri – în drum spre India –, iar el aștepta un vapor italian ca să-l ducă înapoi în Egipt. Mi-a plăcut de la început acest gazetar incult și impertinent, cu mult talent și multă perspicacitate, care scria un reportaj economic frunzărind pe bordul unui vapor listele de prețuri și comparându-le cu cele din port, și era

în stare să-ți descrie perfect un oraș numai după un ceas de plimbare în goana unui automobil. Când l-am cunoscut eu, vizitase de mai multe ori India, China, Malaya și Japonia și era unul din aceia care vorbeau de rău pe Mahatma Gandhi, nu pentru ceea ce făcea el, ci pentru cele ce nu făcea.

– Hei, Allan! mă strigă el, câtuși de puțin uimit că mă întâlnise. Tot în India, *mon vieux?* Ia spune, te rog, tipului ăsta – care se prefăce că nu-mi înțelege englezeasca – să mă ducă la Y. M. C. A., nu la hotel. Am venit să scriu o carte despre India. O carte de succes, politică și polițistă. Am să-ți spun...

Într-adevăr, Lucien venise să scrie o carte asupra Indiei moderne și se afla de vreo câteva luni aici luând interviuri, vizitând închisorile, fotografiind. Mi-a arătat chiar în acea seară albumul lui și colecția de autografe. Ceea ce îl încurca, oarecum, era capitolul asupra femeilor; nu văzuse încă *adevăratele* femei indiene. Știa foarte vag despre viața lor în *purdah*, despre drepturile lor civile și, mai ales, despre căsătoriile între copii. M-a întrebă de mai multe ori:

– Allan, e adevărat că tipii ăștia se însoară cu fete de opt ani? Ba da, am citit eu o carte a unui tip, unul care a fost pe aici treizeci de ani magistrat.

Am petrecut o foarte agreabilă seară împreună, pe terasa „Căminului“, dar cu toate eforturile mele nu i-am putut spune prea mare lucru, căci nici eu nu cunoșteam îndeaproape viața interioară a indienelor și nu le văzusem, până atunci, decât la cinematograf și la recepții. M-am gândit însă că l-aș putea ruga pe Narendra Sen să-l invite o dată la ceai și să-l lămurească. Poate m-am gândit că, cu acest prilej, voi putea și eu privi mai îndeaproape pe Maitreyi, pe care nu o mai văzusem de-atunci, deoarece excelențele mele raporturi cu Sen se reduceau la munca noastră în comun la birou și conversațiile în mașină. Mă invitase până acum de două ori să iau ceaiul cu el, dar cum îmi prețuiam mult timpul liber, dedicându-l în întregime fizicii matematice, îl refuzasem.

Când i-am spus că Lucien scrie o carte despre India, pe care o va tipări la Paris, și când i-am mai spus anume ce capitol îi e